

Een bijzondere boekhandelaar

Het is deze maand alweer een jaar geleden dat in Edam de Librije officieel geopend werd. Het laatste artikel in deze serie verhaalt van een gerenommeerde Florentijnse boekhandelaar die door een markante omwenteling het tijdperk van manuscripten zag eindigen....

Toen Gutenberg in Mainz zijn techniek van het lettergieten startte in 1452 (Venster nov. '22) was Florence nog lang niet zover; het duurde nog 24 jaar eer het gedrukte boek 'over de Alpen ging'. In het Florence van de 15^e eeuw, in de *via del Librarij*, waren maar liefst twaalf boekhandels gevestigd. Dat waren geen winkels met boeken op voorraad, maar adressen waar men een boek kon bestellen. De winkelier nam de opdracht aan als maatwerk. Dat wil zeggen: hij kocht perkamentvellen in, ging op zoek naar een brontekst van de gewenste titel, liet het manuscript in een *scriptorium* overschrijven, daarna naar de *miniaturist*, dan zocht hij een timmerman die de *platten* vervaardigde, een slotenmaker, een goudsmid voor het bladgoud, een leerbewerker voor de band en een boekbinder. Een maand of wat later was het bestelde boek klaar. Eén van die bedrijfjes, halverwege het Domplein en het Palazzo Vecchio was dat van Vespasiano da Bisticci, die zich van eenvoudige boekbinder ontwikkelde tot librariër, kennisverzameelaar, zakenman en vorstelijke vertrouweling.

Een kijkje in de klantenlijst

Zonder goed gevulde beurs had het geen zin een boekhandel van toen binnen te lopen. Gezaghebbende staatslieden, kardinalen en pausen deden zaken met zijn winkel. Hij ontwierp de privébibliotheek van Cosimo de Medici, was hofleverancier voor Alfons van Aragon, koning van Napels en voor talrijke kardinalen. Zijn meest spectaculaire project was toch wel de assemblage van een 900 titels grote bibliotheek voor Federico da Montefeltro, hertog

Vespasiano da Bisticci, de boekhandelaar van Florence, hier getekend in een verluchting

van Urbino. Het handgeschreven boek stond aan de top van de ontwikkeling. De tijd van Vespasiano was het absolute hoogtepunt van de Westerse manuscripten-industrie.

En dan gebeurt er iets
Een zakelijk ingestelde dominicaner monnik, Fra Domenico, koopt in Duitsland een drukpers, die hij in het Florentijnse klooster San Jacopo di Ripoli laat installeren. Hij instrueert de nonnen in het klooster en leert hen het *zetten en drukken* van boeken. Aanvankelijk kijkt Vespasiano -en velen met hem- nog sceptisch tegen dit fenomeen aan, maar zijn lichamelijke achteruitgang (hij was inmiddels 60) en het negatieve sentiment, ontnemen hem de moed om met volle kracht door te gaan. En ondanks waarschuwende uitspraken tegen het gedrukte boek, vordert de omwenteling gestaag: "Nu kunnen de stomste ideeën in een oogwenk in duizend boekdelen tegelijk worden vastgelegd en alom worden verspreid".

Nonnen van het klooster Jacopo di Ripoli, de eerste vrouwen die boeken drukken vanaf 1476

Uitgebreid complex

Het klooster had vele disciplines: zo had men tien huizen in eigendom, twee molens, negen boerderijen, diverse akkers, boom- en wijngaarden. Fra Domenico was voor al deze activiteiten zakelijk verantwoordelijk. Het boek *Incominciano Le Vite de Pontefici et imperadori Romani* (De Levens van Pausen en Romeinse keizers) werd in 1478 gedrukt in het San Jacopo-convent. Het werd het oudst bekende boek, gedrukt door vrouwen.

Het klooster Jacopo di Ripoli

Ontmoedigd

Boekhandelaar Vespasiano had nog enkele trouwe welgestelde klanten, die de oude methode van handschrift en verluchting de voorkeur gaven, maar eind 1478 kon hij de ontmoediging van het gedrukte boek niet langer aan en trok zich terug op zijn familielandgoed Casa Il Monte in Antella waar hij in 1498 is overleden. De *'princeps omnium librarium Florentinorum'* (de eerste van alle

Florentijnse librariërs) was niet meer. Hij werd begraven in het familiegraf bij zijn broer Jacopo da Bisticci, in de Santa Croce basiliek in Florence.

Robert J. Lammers

Zomermuziek in de Grote Kerk

Ook dit jaar zijn er twee series concerten in de Grote Kerk: de gratis wandelconcerten op de zondagmiddag en de betaalde orgelconcerten in het kader van het Waterlands Orgelfestijn op de woensdagavond (op 12 juli in De Swaen).

Wandelconcerten op de zondagmiddag

♪ De serie wordt geopend op 25 juni om 15.00 uur door *Henk Verhoef*. Hij is organist van de Nieuwe Kerk en de Oosterkerk te Amsterdam, en organist en beiaardier van de Vrije Universiteit.

♪ Op 30 juli komen The Southend Boys' and Girls' Choirs naar de Grote Kerk. Ze maken een tournee door Nederland. Dit samengestelde koor heeft opgetreden voor de BBC, en o.a. in het Sydney Opera House en de Sint Pieter in Rome.

♪ Op 27 augustus bespeelt Zsombor Tóth-Vajna het orgel van de Grote Kerk. Hij is van Hongaarse afkomst en woonachtig in Londen.

♪ De serie wandelconcerten wordt afgesloten door *Capella Sine Vinculis uit Weert*. Dit is een vocaal ensemble dat vorig jaar grote indruk maakte in de Grote Kerk.

Waterlands Orgelfestijn

De Stichting Waterlandse Orgelkring organiseert weer een serie orgelconcerten in de monumentale Waterlandse kerken: Edam, Monnickendam, Purmerend en Oosthuizen (zie www.orgelkringwaterland.nl). Entree € 12.00, donateurs € 8.00.

♪ Op woensdag 12 juli om 20.00 uur bespeelt Willem Poot bij wijze van uitzondering niet het Smit-Verhofstadt-orgel in de Grote Kerk maar het pas gerestaureerde Bätz-orgel in de Swaen aan de Voorhaven 135.

♪ Op woensdag 20 september om 20.00 uur speelt Tjeerd van der Ploeg uit Schagen in de Grote Kerk.

Datum	Tijd	Organist/Koor	Bijzonderheid
25 juni	15.00 u	Henk Verhoef (Amsterdam)	orgel
12 juli	20.00 u	Willem Poot (Breukelen)	orgel in De Swaen, Orgelkring Waterland
30 juli	15.00 u	Southend Choirs (Southend-on-Sea, VK)	koormuziek
27 aug.	15.00 u	Zsombor Tóth-Vajna (Londen, VK)	orgel
20 sept.	20.00 u	Tjeerd van der Ploeg (Schagen)	Orgel, Orgelkring Waterland
24 sept.	15.00 u	Capella Sine Vinculis (Weert)	Koormuziek